

Alexandre Cellier (1883-1968)

Dans la vieille abbaye

Tommy van Doorn

Vox Humana 30^e Jaargang nr.2 – volume 118 – april 2019

*Alexandre Cellier publiceerde in de anthologie *Maîtres contemporains de l'orgue*, geredigeerd door Joseph Joubert, een ingetogen werk met de veelzeggende, impressionistische titel *Dans la vieille abbaye*. Muzikale interpretatie krijgt vaak een extra lading wanneer we iets van context weten rondom een compositie. In dit geval staat er boven het werk "A la mémoire du peintre Eugène Viala;" "opgedragen aan de herinnering van de schilder Eugène Viala." Het is de moeite waard om het werk van deze beeldend kunstenaar eens te bekijken en naast het muziekstuk te leggen.*

De kunstenaar

Eugène Viala werd op 8 september 1859 geboren in Salles-Curan, een kleine gemeenschap van zo'n 2500 inwoners op het platteland van Zuid-Frankrijk. Hij werd opgeleid aan de École des Beaux-Arts in Montpellier en de Académie Julian in Parijs, waarna hij zich weer vestigde in zijn geboortestreek.

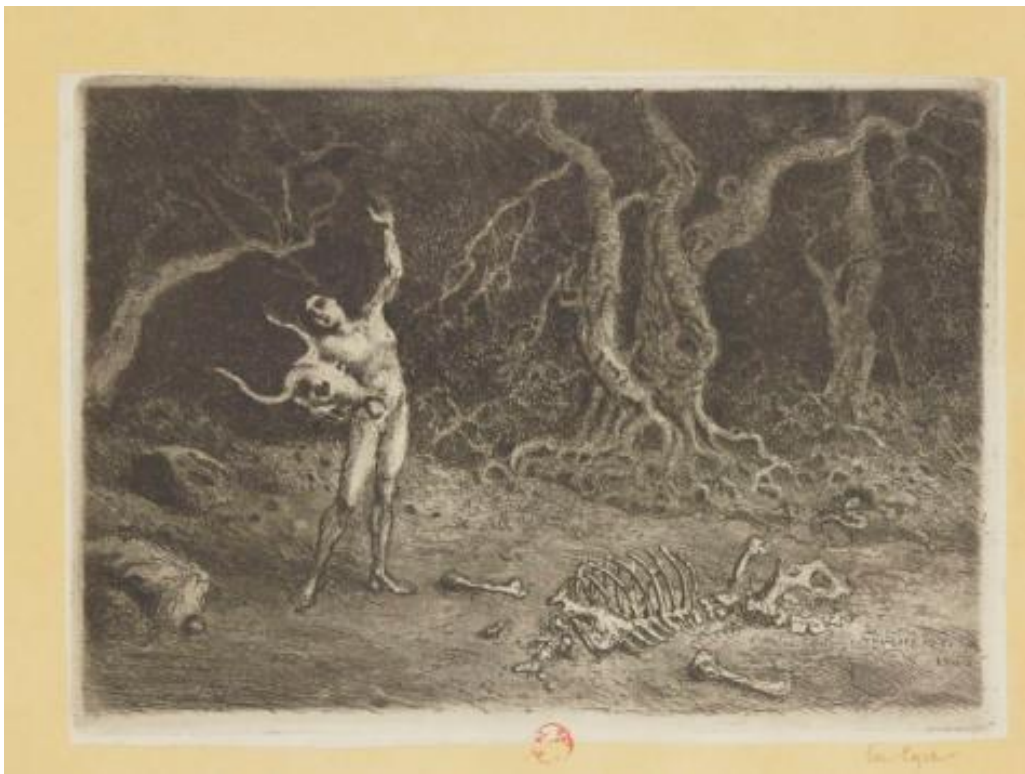
Hij maakte een groot aantal schilderijen en aquarellen, vaak met onderwerpen die geïnspireerd waren op wat hij in zijn eigen woonomgeving zag: eenvoudige, landelijke taferelen. Waar hij echter in uitblonk was het maken van fantasierijke etsen en gravures. We zien hier in de neerslag van het symbolisme, de kunststroming die aan het einde van de negentiende eeuw ontstond als reactie op de dan meer op realisme geënte beeldende kunst. In het symbolisme wordt de aandacht gelegd op de verbeelding van ongewone en onverklaarbare taferelen, vaak met sterke symbolische verwijzingen naar het irrationele, het duistere en de dood. Viala maakt talloze gravures met veel uitdrukingskracht. Het is de moeite waard om eens een aantal van die beelden te bekijken.

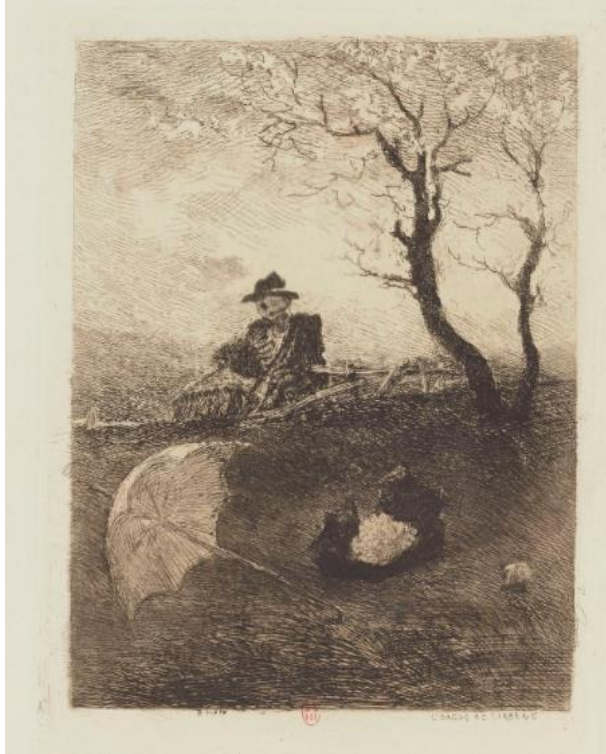
Les mutilés

Saturnien

Le bucrane de la lyre

L'orgue de Barbarie

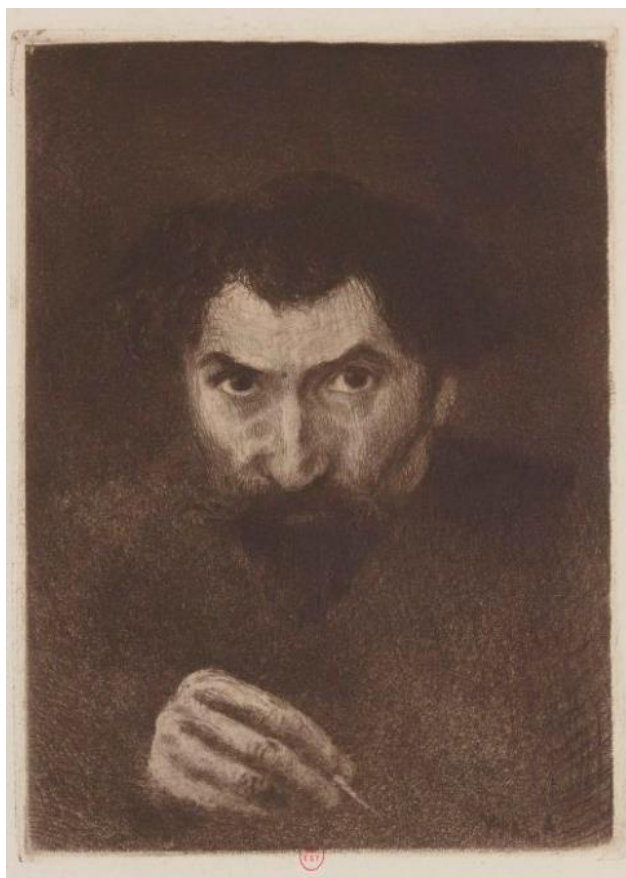
La jeunesse

Le village

Le cimetière

Zelfportret van Eugène Viala

Viala was verder actief als dichter en schrijver, en verdiepte zich ook in fotografie. In 1912 richtte hij in Neuilly-sur-Seine een atelier op met de hulp van Maurice Fenaille, een bekende Parijse industrieel die tevens een groot kunstliefhebber was en dikwijls optrad als mecenas. Viala stierf echter op 5 maart 1913 in Salles-Curan aan de gevolgen van een eerder verkeersongeluk in Parijs.

De componist

Wat de precieze link tussen Alexandre Cellier en Eugène Viala is, is niet direct te duiden. Wellicht was Cellier op de hoogte van het werk van Viala door hun gemeenschappelijke afkomst in het landelijke zuiden van Frankrijk; Cellier werd op 17 juni 1883 in Molières-sur-Cèze geboren – een honderd kilometer ten oosten van Salles-Curan. Het is zeker ook niet ondenkbaar dat Cellier Viala was tegengekomen in de kunstzinnige kringen van Parijs. Cellier was immers vanaf 1910 organist van de Temple de l'Étoile, dat in feite net buiten Neuilly-sur-Seine ligt, waar Viala in die tijd zijn atelier had opgericht.

Cellier, die zijn opleiding had genoten bij Charles-Marie Widor, Henri Dallier en Alexandre Guilmant, schreef een korte compositie ter nagedachtenis aan Viala. *Dans la vieille abbaye* moet kort na het overlijden van Viala geschreven zijn; in 1914 wordt het al gepubliceerd in Jouberts anthologie. Cellier weet hierbij de sfeer en indruk van Viala's beeldende kunst goed in muziek te vatten. De compositie wordt in zachte, atmosferische klanken gehouden: er klinken voix-céleste en achtvoetsregistraties. Het harmonium is hier bij uitstek geschikt om de gravures van Viala middels deze compositie in muziek om te zetten. De helder omljnde ideeën en beelden in de gravures worden veelal omgeven door een duisternis, een 'mist'. De zwevende klank van de célestes, wanneer we dat combineren met streng legatospel, geeft, zeker in de openings- en slotmaten, een 'klankwolk.' In mijn beleving sluit een dergelijke klank goed aan bij,

bijvoorbeeld, een gravure als *Le cimetière*. Het middendeel zoekt daarbij wat meer de contrasten op, zoals Viala ook sterk contrastrijk kan werken met licht en schaduw (bijvoorbeeld in *Le village*). Bij het *a tempo* in het derde systeem verandert de registratie naar de wat meer geprononceerde achtvoet, en worden de hoogste regionen van het klavier opgezocht. Het systeem daaronder geeft meer prominentie aan de onderste regionen (voor orgel gemarkeerd met 'Ped'). De mystieke klanken van het begin keren hierna terug, waarna de 'openingsmelodie' bij *calmato* in de bas klinkt als een herhaald motief van twee maten.

Muziek kan haar materiaal uit abstracte vormen halen: een puur muzikaal gegeven wordt op compositorische wijze vernuftig uitgewerkt en in allerlei gedaanten gepresenteerd – 'muziek om de muziek.' Kerkelijke teksten kunnen een ander inspiratiepunt zijn, waarbij soms letterlijke woordschilderingen in muziek gevat kunnen zijn. We hoeven maar aan de muziek van Johann Sebastian Bach en tijdgenoten te denken. In de Romantiek zien we steeds meer dat andere kunstvormen een uitgangspunt kunnen zijn: literatuur, poëzie (denk aan symfonische gedichten) of schilderkunst. In dit kleine harmoniumwerk van Cellier kunnen we de gravures van Viala als startpunt nemen. Wanneer we enkele van zijn beelden aandachtig bekijken (en er zijn nog talloze van zijn gravures op internet te vinden), ons verplaatsen in de sfeer van het beeld, en de indruk van licht en schaduw of juist het meer vage, mistige beeld voor ons zien alvorens we een stuk als *Dans la vieille abbaye* inzetten, dan kan er een geïnspireerde sfeer ontstaan die helpt bij de interpretatie. In dit geval zal dat wellicht beter werken dan wanneer we ons beperken tot louter droge notenstudie of meer academische of theoretische analyse van het materiaal. Wanneer dat goed gebeurt ontstaan er kleine nuances in het spel die de luisteraar oppikt, en die zorgt voor een meer meeslepende uitvoering zonder dat er precies geduid kan worden waar hem dat nu in zit. De plooibare klank van het harmonium, van zichzelf al sterk atmosferisch, is daarbij een uitstekend vehikel.